

НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ

Оддел за заштита на правата на детето и лица со попреченост

ИНФОРМАЦИЈА

**ЗА ПРАВОТО НА ОБРАЗОВАНИЕ НА ЗНАКОВЕН ЈАЗИК НА
УЧЕНИЦИТЕ СО ОШТЕТЕН СЛУХ ПРИ ДУЦОР „ПАРТЕНИЈА
ЗОГРАФСКИ“- СКОПЈЕ**

декември, 2024

ВОВЕД

Одделот за заштита на права на децата и лицата со попреченост при Народниот правобранител преку Тимот за следење на имплементацијата на Конвенцијата за правата на лицата со попреченост во континуитет го следи квалитетот на образование за учениците со попреченост и согласно своите ингеренции презема активности во насока на унапредување на истото.

Во тој контекст, заради согледување на состојбата со остварување на правото на образование, воспитување, рехабилитација, професионално и работно оспособување на учениците со попреченост во Државниот училишен центар за образование и рехабилитација (ДУЦОР) „Партенија Зографски“, од страна на тимот за мониторинг на Конвенцијата при Народниот правобранител беше наменски конструиран Прашалник, кој беше испратен до директорот на ДУЦОР „Партенија Зографски“ и на кој беше одговорено во целост и навремено (на крајот од учебната 2023/2024 година). Одговор за дел од прашањата беше повторно побаран и по почетокот на новата учебна 2024/2025 година, а истиот беше добиен во ноември 2024 година. Дополнително, од претставници на Народниот правобранител беше извршен и увид во самото училиште, при што се оствари разговор со ученици (за што беше ангажиран толкувач на знаковен јазик) за време на кој учениците имаа можност самостојно да се произнесат, да ги споделат нивните перцепции во врска со квалитетот на наставата кој го добиваат, ги изложија и предизвиците со кои секојдневно се соочуваат во однос на комуникацијата со наставниците, а воедно дадоа и некои свои предлози за тоа како може да се надминат проблемите со кои се соочуваат.

Покрај ова, заради добивање на дополнителни информации и појаснувања во однос на знаковниот јазик, а со цел унапредување на квалитетот на наставата за учениците со оштетен слух во ДУЦОР „Партенија Зографски“ беа контактирани и здруженијата на граѓани за лица со оштетен слух, кои се партнерски организации на Народниот правобранител, односно членови на Националниот мониторинг механизам за следење на имплементацијата на Конвенцијата за правата на лицата со попреченост. Имено, беше доставено барање за произнесување до Националниот сојуз за глуви и наглуви на Република Северна Македонија, Асоцијацијата на толкувачи на македонски знаковен јазик „ГЛАСНИ РАЦЕ“ - Скопје и Здружението „МЛАД ЗНАК“.

Народниот правобранител беше информиран дека лиценциран обучувач на знаковен јазик е Национален сојуз за глуви и наглуви на Република Северна Македонија, а преку Асоцијацијата на толкувачи на македонски знаковен јазик „ГЛАСНИ РАЦЕ“ се стекна со сознание дека обуката за изучување на знаковен јазик се состои од вкупно 6 нивоа (од 1-6). По завршена обука за соодветно ниво, следува проверување на стекнатите знаења (тестирање), по што се одобрува преминување во следно ниво, а за секое успешно завршено ниво се добива соодветен Сертификат.

Според оваа Асоцијација, завршено прво ниво на обуката овозможува воспоставување основна, но не сигурна интеракција со лице со оштетен слух. Ова ниво на обука овозможува комуникација на едноставен начин, при што тешко може да се разберат глумите лица при нивното природно комуницирање. Второто ниво овозможува комуникација со глуви лица на едноставен начин, но разбирањето е минимално. Со завршено трето ниво на обука, лицето делумно ги разбира глумите лица, но не може да возврати на ист начин. За непречена интеракција со глуви лица е потребно лицето да има завршено четврто ниво, кое овозможува комуникација со одредена флуентност и спонтаност доколку истата е редовна со корисници на знаковниот јазик. Петто и шесто ниво се напредни степени на познавање на знаковниот јазик во одредена област/подрачје.

1. ПОДАТОЦИ И ИНФОРМАЦИИ ДОБИЕНИ ОД ДУЦОР „ПАРТЕНИЈА ЗОГРАФСКИ“

ДУЦОР „Партенија Зографски“ е училиште кое е основано во 1955 година¹ како **државно средно училиште** основано за остварување на планови и програми за **средно образование на одредени категории ученици за кои државата има посебен интерес**. Во истото се образуваат ученици со посебни образовни потреби **според сообразени програми за соодветни занимања** односно образовни профили или за работно и стручно оспособување.

Според Статутот на ДУЦОР „Партенија Зографски“, **основна дејност на училиштето е образование и воспитание на ученици со посебни образовни потреби (ученици со оштетен слух и говор), рехабилитација, професионално и стручно оспособување на ученици** за средно стручно тригодишно, четиригодишно (при што тригодишното образование е во времетраење од 4 години, а четиригодишното во времетраење од 5 години), **и работно оспособување**, согласно наставни планови и програми од текстилна, машинска, графичка, дрвопреработувачка струка, како и други струки за кои има интерес и училиштето може да обезбеди соодветни услови. Во **ученичкиот дом** кој е во состав на училишниот центар се обезбедува воспитно-образовна работа, сместување и исхрана на ученици, студенти и други корисници во ученичкиот дом, културно-забавна, спортска и друга активност.

▪ **Број на ученици**

Според добиените податоци од раководството на ДУЦОР „Партенија Зографски“, **во учебната 2023/2024 година учеле вкупно 39 ученици, а во учебната 2024/2025 учат вкупно 45 ученици**. Податоците за бројот на учениците по однос на години е даден во следната табела.

---

¹ Статут на ДУЦОР „Партенија Зографски“ бр. 02-300/1 од 27.08.2014 година

	Број на ученици 2023/2024 учебна година	Број на ученици 2024/2025 учебна година
I година	8	14
II година	8	8
III година	6	8
IV година	11	6
V година	6	9
Вкупно	39	45

Во 2023/2024 година, **25 ученици** биле запишани во машинска струка, а **14 во текстилна струка**, додека оваа учебна година **29 ученици се во машинска струка**, а **16 ученици во текстилна струка**.

Податоците за **видот на попреченост** кој го имаат учениците се наведени во следните табели.

За учебна 2023/2024 година	
Вид на попреченост	Број на ученици
Оштетен слух (глувост)	16
Оштетен слух (наглувост)	5
Интелектуална попреченост	12
Интелектуална попреченост без развиен говор	1
Аутизам	4
Комбинирана попреченост	1
Вкупно	39

За учебна 2024/2025 година	
Вид на попреченост	Број на ученици
Оштетен слух (глувост)	15
Оштетен слух (наглувост)	5
Алалиа	3
Даунов синдром	1
Спастична церебрална парализа	1

Лесна и умерена интелектуална попреченост	13
Аутизам	5
Комбинирана попреченост	2
Вкупно	45

Согласно податоците, минатата учебна година **22 ученици имале потреба од знаковен јазик во секојдневната комуникација, од причина што овој јазик е нивно основно средство за комуникација. Покрај нив и други ученици употребувале знаковен јазик во оние ситуации кога не можат да се изразат вербално, поради попреченоста.**

Во тековнава учебна година добиен е податок дека потреба од исклучиво користење на знаковен јазик во комуникацијата имаат вкупно 20 ученици со оштетен слух (од кои 15 ученици со глувост и 5 ученици со наглувост).

▪ **Број на наставен и воспитен кадар**

Податоците за вработениот **наставен кадар** согласно информациите кои ги добивме на крајот од учебната 2023/2024 година се презентирани во следната табела.

Наставен предмет	Број на наставници
Математика	1
Македонски јазик и литература	2
Физика	1
Историја	1
Информатика	1
Ликовна уметност и дизајн на облека	1
Англиски јазик	1
Спорт	1
Хемија	1
Бизнис	1
Граѓанско образование	1
Текстилна струка – теоретска настава	2
Текстилна струка – практична настава	1
Машинска струка – теоретска настава	2
Машинска струка – практична настава	2
Вкупно	19

Во учебната 2023/2024 година, покрај наставниот кадар, во училиштето бил вработен и **воспитен кадар** (6 воспитувачи со полно работно време и 1 воспитувач со пола работно време) и **стручна служба** (2 стручни соработници -1 педагог и 1 психолог). Во учебната 2024/25 нема промени во однос на бројот на воспитен и наставен кадар.

▪ **Познавање на знаковниот јазик како средство за комуникација со учениците со оштетен слух (глуви и наглуви)**

Во однос на степенот/нивото на познавање на знаковниот јазик кај вработените, податоците кои ги добивме на крајот од учебната 2023/2024 година се наведени во следната табела.

Работно место на вработениот во училиштето	Работен стаж во училиштето	Степен/ниво на познавање на знаковниот јазик	
		2023/2024 учебна година	2024/2025 учебна година
Наставник - Математика	Над 25 год	4. ниво	4. ниво
Наставник - Македонски јазик и литература – од 2024 год. вд директор	25 години	4. ниво	5. ниво
Наставник - Македонски јазик и литература	Над 15 години	4. ниво	4. ниво
Наставник - Физика	Позајмен наставник од друго училиште	нема	нема (нов наставник од 2024/2025)
Наставник - Историја	Над 10 години	5. ниво	5. ниво
Наставник - Информатика	2 години	2. ниво	2. ниво
Наставник - Ликовна уметност и дизајн на облека	Над 15 години	4. ниво	4. ниво
Наставник - Англиски јазик	4 години	Сега почнува	Следи почетно ниво
Наставник - Спорт	4 години	3. ниво	4. ниво
Наставник - Хемија	6 години	3. ниво	4. ниво
Наставник - Бизнис	4 години	2. ниво	3. ниво
Наставник - Граѓанско образование	Над 15 години	почетно	почетно
Наставник - Текстилна струка – теоретска настава	Над 10 години	4. ниво	4. ниво
Наставник - Текстилна струка – теоретска настава	4 години	Сега почнува	Следи почетно ниво
Наставник - Текстилна струка – практична настава	4 години	Мајчин јазик	Мајчин јазик
Наставник - Машинска струка – теоретска настава	Над 25 години	5. ниво	5. ниво
Наставник - Машинска струка – теоретска настава	До 25 години	5. ниво	5. ниво
Наставник - Машинска струка – теоретска настава	4 години	4. ниво	5. ниво
Наставник - Машинска струка-практична настава	Над 6 години	4. ниво	4. ниво
Стручна служба - педагог	Над 10 години	4. ниво	4. ниво
Стручна служба - психолог	6 години	3. ниво	3. ниво
Воспитувач (полно раб.време)	25 години	толкувач	толкувач
Воспитувач (полно раб.време)	Над 20 години	почетно	почетно ниво
Воспитувач (полно раб.време)	Над 15 години	5. ниво	толкувач
Воспитувач (полно раб.време)	3 години	Сега почнува	Следи почетно ниво
Воспитувач (полно раб.време)	6 години	3. ниво	3. ниво
Воспитувач (полно раб.време)	Над 25 години	4. ниво	4. ниво

Воспитувач (полно раб.време)	1 година	почетно	не работи од 2024/2025
Воспитувач (пола раб.време)	6 години	Мајчин јазик	Мајчин јазик

Од горната табела за учебната 2023/2024 година се забележува следното:

- еден предметен наставник кој е бил со работен стаж од една година воопшто не посетувал организирана обука за изучување на знаковниот јазик и следствено немал познавање на знаковен јазик;
- 3 вработени со работен стаж од 3-4 години започнале со следење на почетна обука;
- со завршено 1. ниво на обука биле 3 вработени лица, од кои еден со работен стаж од 1 година, а другите со стаж од 15 и 20 години;
- со завршено 2. ниво биле двајца вработени, со стаж од 2 и 4 години;
- со завршено 3. ниво биле четворица, со работен стаж од 4-6 години;
- со завршено 4. ниво биле девет вработени, од кои, еден со 4 години работно искуство, еден со 6 години, двајца со над 10 години работно искуство, двајца со над 15 години и тројца со над 25 години работно искуство во училиштето;
- 5. ниво на обука имале завршено вкупно четири вработени, еден со над 10 години искуство, двајца со над 15 години, а останатите двајца со работно искуство над 25 години;
- ниту еден од вработените немал завршено 6. ниво на обука на знаковен јазик.

Споредбено со податоците кои ги добивме за степенот на познавање на знаковниот јазик во тековнава учебна година (2024/2025), се забележува напредување во следно ниво кај вкупно шест наставници (еден од 2. ниво преминал во 3., двајца од 3. ниво преминале во 4. ниво, двајца од 4. ниво преминале во 5. ниво, а еден наставник кој бил 5. ниво, во меѓувреме се сертифицирал за толкувач). Сите останати наставници/воспитувачи се на истото ниво на познавање на знаковниот јазик, како и минатата учебна година.

Од наведеното, произлегува дека **од вкупно 26 вработени на позиција наставник или воспитувач, дури 10 имаат познавање на знаковен јазик не повеќе од 3. ниво.**

Од друга страна, за истакнување е податокот дека **двајца вработени се лица со оштетен слух – глуви лица** (едниот на работно место воспитувач и еден на работно место наставник по практична настава) **чиј мајчин јазик е знаковниот јазик, а дополнително двајца воспитувачи се сертифицирани толкувачи на знаковен јазик, од кои едниот воспитувач е со стаж од 25 години и долгогодишен толкувач на македонски знаковен јазик.**

Директорката во разговор за време на извршениот увид во училиштето потврди дека во колективот има вработен наставно-воспитен кадар кој е со основно ниво на

познавање на знаковениот јазик, иако истите подолг временски период работат во училиштето. Според сегашното раководство на училиштето, **со цел да се унапреди квалитетот на наставата потребно е организирање на обуки за знаковен јазик во континуитет, со што ќе се овозможи надградба на нивото на знаење на знаковниот јазик кај сите наставници и воспитувачи.**

Инаку, **изучувањето на знаковниот јазик од страна на наставниот и воспитниот кадар,** според информациите добиени од сегашното раководство на ДУЦОР „Партенија Зографски“ **се организира интерно, на иницијатива на самите вработени, а во координација со директорот на училиштето.** Притоа, **обуките за изучување на знаковен јазик се реализираат за време на летниот и зимскиот распуст во просториите на училиштето,** од страна на вработениот сертифициран толкувач на знаковен јазик и/или дополнително се ангажира сертифициран толкувач на знаковен јазик.

Покрај ваквите интерни обуки кои ги организира самото училиште, вработените наставници и воспитувачи **на сопствена иницијатива** посетуваат и обуки по знаковен јазик во **Националниот сојуз на глуви и наглуви на РСМ** за што добиваат Сертификати за познавање на знаковниот јазик на одредено ниво. Обуките за изучување на знаковниот јазик на наставно-воспитниот кадар како во училиштето, така и во Сојузот на глуви и наглуви на РСМ **се бесплатни.**

▪ **Комуникација и реализација на настава за учениците со оштетен слух**

На прашањето за **начинот на кој се реализира наставата** во училиштето, односно каков вид на наставни средства, помагала и друга технологија користат наставниците за време на часовите, како и **начинот на кој наставниците и другите вработени комуницираат со учениците при реализирање на настава, воннаставни активности и слично, од страна на училиштето се известува дека се користи комбиниран начин, односно при реализација на настава се користи и знаковен јазик и говор.** Наставниците користат наставни помагала како што се проектор, смарт табла, а во зависност од содржината се реализира настава со користење на компјутер и вообичаената форма на предавање со пишување на табла.

Во однос на **соработката со родителите/старателите на учениците, особено со оние родители/старатели кои имаат оштетен слух** (глуви и наглуви) добиена е информација дека истата се остварува преку видео повици и пораки. При директни средби, при посета на училиштето, со родителите се комуницира со користење на знаковен јазик, а во случај на потреба заради олеснување на комуникацијата, асистира вработената воспитувачка – толкувач на знаковен јазикот.

Дополнително беше добиен податок дека родителите/старателите кои имаат оштетен слух се активно вклучени во рамки на управувачките структури на училиштето (Совет на родители, Училишен одбор), поконкретно дека еден член од

Училишниот одбор е родител кој има оштетен слух, а покрај наведеното, во Училишниот одбор член е и едно вработено лице – воспитувач кое е лице со целосно оштетен слух.

2. ПОДАТОЦИ И ИНФОРМАЦИИ ДОБИЕНИ ОД РАЗГОВОР СО УЧЕНИЦИ ОД ДУЦОР „ПАРТЕНИЈА ЗОГРАФСКИ“

Тимот за мониторинг на имплементацијата на Конвенцијата за права на лицата со попреченост при Народниот правобранител (Оддел за заштита на правата на децата и на лица со попреченост) на ден 15.11.2024 година реализира **увид во ДУЦОР „Партеније Зографски“**, при што извршен е разговор со затекнатите ученици со оштетен слух (глуви и наглуви), во врска со начинот на реализирање на наставата, односно дали и колку се задоволни од употребата на знаковниот јазик од страна на наставниот кадар, со оглед дека поради нивниот оштетен слух, основно средство за комуникација е знаковниот јазик. Разговорот со учениците и согледувањето на нивните ставови и перцепции по ова прашање беше спроведен со ангажирање на лиценциран толкувач на знаковен јазик.

Учениците беа многу искрени и отворено зборуваа за нивните перцепции во врска со квалитетот на наставата кој го добиваат, за предизвиците со кои секојдневно се соочуваат во комуникацијата со наставниот и друг вработен кадар, а воедно дадоа и свои предлози за нивно надминување.

Генерално, сите ученици истакнаа дека **повеќето наставници не го знаат знаковниот јазик**, односно најчесто само вербално им се обраќаат, при што зборуваат многу брзо, со темпо кое тие не можат да го следат, и не можат да читаат од уста. Повеќето ученици истакнаа дека наставниците кои се со помалку години стаж на работа не го знаат знаковниот јазик, за разлика од некои наставници кои одамна предаваат во училиштето, а кои ги разбираат малку подобро.

Изјави на ученици:

„Мојата порака е дека сите наставници мора добро да го знаат знаковниот јазик.“

„Претходно било подобро, генерациите кои учеле тука биле позадоволни. Порано за година или две откако ќе се вработеле професорите, го научувале знаковниот јазик, сега не е така.“

Според учениците, **наставниците најчесто за време на предавањата користат табла на која пишуваат, или им даваат испечатени материјали**, при што од нив се бара само да препишат, а при тоа не сè што е напишано за нив е разбирливо. Истакнаа дека **наставниците најчесто не користат конкретни наставни средства за појаснување на наставните содржини** и дека не се задоволни од предавањата. Понекогаш или ретко, се презентираат содржини преку видеа, што според учениците не е доволно.

Изјави на ученици:

„Само препишуваме за време на часовите, без да разбереме/сфатиме што учиме.“

„Најголем дел од наставниците предаваат само користејќи говор, ретко користат и некоја слика или видео.“

„Наставниците мислат дека ако донеле еден испечатен лист хартија како наставно средство, дека ја завршиле целата работа. За време на часовите наставниците само проверуваат дали сме го препишале во тетратките она што го напишале на таблата, а остатокот од часот само седиме и чекаме истиот да заврши.“

„Кога нешто не ни е јасно, и сакаме да поставиме прашање, наставниците не нè разбираат што прашуваме, бидејќи ние го користиме само знаковниот јазик.“

„Кога не ги разбираме наставниците и бараме појаснување, тие не се волни истото да го појаснат, или не знаат како да ни го објаснат, бидејќи не знаат знаковен јазик“.

Како што посочија учениците, при проверка на знаењата (за време на испрашување) одговараат со помош на соученик кој е наглув и кој добро го знае знаковниот јазик, па тој има улога на толкувач.

Изјави на ученици:

„Вообичаено наставниците се фокусираат само на тој ученик, не нè гледаат нас глувите, поради тоа се чувствуваме многу дискриминирано, бидејќи нè игнорираат.“

„Јас сум наглув, па многу често кај оние наставници кои не го знаат знаковниот јазик, јас имам и дополнителна задача да им толкувам на своите глуви соученици. Тоа многу ме оптеретува, ми одзема од моето внимание и концентрација.“

„Оценките кои професорите ни ги ставаат е како на лотарија, па кому 2, кому 3, или 5. Нема тестирање на знаењата, само гледаат дали сме препишале во тетратките.“

Како што нè информираа учениците, за време на некои часови, присуствувала и воспитувачката која е толкувач по знаковен јазик со цел олеснување на наставата, а во врска со што учениците многу позитивно се изразија, односно кажаа: „Тие часови беа одлични, тогаш сфативме дека тој предмет може да биде многу интересен, ако се презентира на правиот начин.“ „Доколку имаме толкувачи за време на часовите, истите ќе ни бидат целисходни.“

Учениците истакнаа дека понекогаш **се чувствуваат беспомошно и дека имаат чувство на повреденост и обесправеност**, па поради гнев и лутина се случува дури и да влезат во конфликти со наставниците, што се должи на неможноста да се разберат со нив. Учениците посочија дека постои вакуум во меѓусебните односи помеѓу нив и наставниците, но сепак истакнаа дека: *„Има наставници кои навистина се трудат да воспостават добра комуникација со нас учениците, но тие се многу малку. Токму кај тие наставници, одиме со радост на нивните часови, имаме и посебен интерес кон наставните содржини кои ги предаваат.“*

Учениците во разговор со претставниците на Народниот правобранител истакнаа дека **сметаат дека во училиштето не добиваат квалитетно образование**, и потенцираа дека се загрижени за својата иднина. Според нив, **имаат недоволно стекнати знаења за да го продолжат образованието на факултет или за да остварат вработување.**

Изјави на ученици:

„Многу површни знаења добиваме, онолку колку ни даваат самите наставници. Од нив сè зависи, не е вината во нас учениците, туку во наставниците. Ем не знаат како да го пренесат знаењето, ем не критикуваат дека не знаеме, што нас нè навредува“.

„Немам желба да го продолжам образованието, бидејќи средното образование ќе го завршам со половично знаење. Малку подобар сум во практичните вештини, но во однос на теоријата сум многу слаб.“

„Ние учениците губиме најмногу, остануваме неписмени, а набрзо нè чека вработување или продолжување на образованието. За студирање немам ниту предзнаења, ниту мотив, што значи дека би барал вработување, но јас навистина не знам како ќе се снајдам дури и да најдам некоја работа“.

Учениците побараа училиштето да обезбеди кадар кој ќе го знае знаковниот јазик на соодветно ниво и ќе може да ги пренесе наставните содржини разбирливо за учениците со оштетен слух, наведувајќи дека е *„Потребно е сите наставници да го знаат знаковниот јазик одлично, а не само површно.“*

3. СТАВОВИ И ПРОИЗНЕСУВАЊА ОД ОРГАНИЗАЦИИ - ЧЛЕНОВИ НА НАЦИОНАЛНИОТ МОНИТОРИНГ МЕХАНИЗАМ

До Народниот правобранител со свои ставови и препораки во врска со потребата од познавање на знаковниот јазик во воспитно-образовниот процес на учениците со оштетен слух (глуви и наглуви) се произнесоа Националниот сојуз за глуви и наглуви на Република Северна Македонија, Асоцијацијата на толкувачи на

македонски знаковен јазик „ГЛАСНИ РАЦЕ“ Скопје и Здружението „МЛАД ЗНАК“ кои се членови на Националниот мониторинг механизам за следење на имплементацијата на Конвенцијата за права на лицата со попреченост.

Имено, според **Националниот сојуз за глуви и наглуви на Република Северна Македонија**, наставниците во наведеното училиште, како и останатиот кадар потребно е да имаат солидни познавања на знаковен јазик и во таа насока даваат целосна поддршка на иницијативата на Народниот правобранител која има за крајна цел поголема и поквалитетна употреба на знаковниот јазик кај наставно-воспитниот кадар во ДУЦОР „Партеније Зографски“, поради тоа што учениците со оштетен слух го користат единствено знаковниот јазик како средство за комуникација.

Асоцијацијата на толкувачи на македонски знаковен јазик „ГЛАСНИ РАЦЕ“ Скопје истакна дека здружението одржало состанок со членството на кој се разговарало за квалитетот на воспитно-образовниот процес во ДУЦОР „Партеније Зографски“ од аспект на познавање на македонскиот знаковен јазик и воедно ги истакнаа следниве предлози со цел унапредување на истиот:

- да се реализираат континуирани обуки на наставниот кадар, но истите да бидат наменски обуки по конкретни наставни предмети, кои би понудиле продлабочени знаења за темите и содржините предвидени со наставните планови. Предлагаат овие обуки да бидат интерни, а да бидат поддржани од надлежното Министерство за образование и наука;

- да се реализираат континуирани обуки за сите останати вработени од училиштето, вклучително и за стручната служба, техничко-административниот и помошниот кадар, со цел стекнување на елементарни комуникациски знаења на знаковен јазик, како секој вработен би можело непречено да комуницира со учениците со оштетен слух, со што глувите и наглувите ученици кои учат и живеат во ученичкиот дом, без тешкотии би добивале информации и услуги;

- да се реализираат обуки за знаковен јазик и на родители чии деца се ученици на ДУЦОР „Партеније Зографски“ или во некое друго средно училиште;

- да се направат измени во условите кои се бараат од кандидатите при вработување во ова училиште, со поставување на критериум за задолжително познавање на знаковниот јазик на одредено ниво согласно работното место.

Здружението „МЛАД ЗНАК“ во своето произнесување се повика на Декларацијата на Светска федерација на глуви која е усвоена во 2023 година. Имено, оваа организација истакнува дека ваквата појава е детектирана насекаде во светот, и истата застанува на ставот дека секоје глуво дете има право на свој лингвистички идентитет на знаковен јазик и тоа да го развива и користи низ сиот свој развој како и низ својот образовен процес. Токму затоа Светска федерација на глуви промовира дека за да добијат квалитетно образование глувите и наглувите лица, потребно е лицата кои се вклучени во воспитно-образовниот процес одлично да ги познаваат културата и карактеристиките на глувата заедница, флуентно да го користат знаковниот јазик и да користат соодветни методи во наставата. Овој став се однесува

на сите форми на образовни системи, без оглед дали се работи за редовен систем или посебен образовен систем наменет за глуви ученици.

Според ова здружение и во двете форми на образовен систем во нашата држава, глумите ученици се соочуваат со предизвици. Споделуваат искуства дека има наставници кои не ги адаптираат наставните содржини соодветно за глумите ученици, на начин како што се адаптираат за други ученици со попреченост. Покрај ова, наведуваат дека образовните асистенти на учениците со оштетен слух, не се доволно вешти во употреба на знаковниот јазик.

Според нив, и во посебниот образовен систем за глуви ученици, дел од наставниците не се вешти во користењето на знаковниот јазик. За да се надмине комуникациската бариера, некои наставници посетуваат обуки за изучување на знаковен јазик, но сметаат дека само неколку нивоа од ваквите обуки овозможуваат воспоставување на скромна комуникација со глумите ученици, што не е доволно, односно и покрај завршени неколку нивоа на обука за знаковен јазик, сепак не се постигнува флуентност во употреба на истиот.

Според здружението, сите наставници треба да имаат флуентна комуникација со учениците, за да може да им ги објаснат наставните содржини од една страна, но и од друга страна, за да можат учениците да поставуваат прашања, да дискутираат и да побараат дообјаснување. Воедно истакнуваат дека наставникот со флуентен знаковен јазик ќе биде ослободен од стресот дали правилно се изразил или дали бил добро разбран од учениците.

Како што потенцираат од ова Здружение, клучен фактор кој ја унапредува флуентноста во употребата на знаковниот јазик е честата комуникација со учениците со оштетен слух, не само за време на наставата, туку и низ други воннаставни активности, како работилници и сл. или неформална интеракција. Според членовите на ова здружение, сè додека наставниот кадар не постигне флуентност во употребата на знаковниот јазик, корисно би било истите да добиваат поддршка (во одреден временски период) од страна на професионалци (толкувачи) или од поискусни колеги или глуви колеги. Дополнуваат дека задолжително се потребни континуирани интерни обуки за изучување на знаковен јазик преку кои ќе се зајакнат и подобрат вештините на употреба на знаковниот јазик.

ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА

➤ ДУЦОР „Партенија Зографски“ е единствено државно средно училиште за ученици со оштетен слух (ученици со глумост и наглувост) во Северна Македонија, во кое учат ученици чие **основно средство за комуникација е знаковниот јазик**. Тоа е нивниот мајчин јазик и учениците имаат исклучива потреба од користење на истиот.

➤ **Познавањето на знаковниот јазик од страна на наставниот и воспитниот кадар не е задолжителен критериум при вработување/ работење во**

ДУЦОР „Партенија Зографски“, па оттаму вработените **на сопствена иницијатива**, или иницијатива на раководството, **посетуваат обуки** за изучување на знаковен јазик;

➤ Моментално вработениот наставно-воспитен кадар од ДУЦОР „Партенија Зографски“ поседува Сертификати за различни нивоа на познавање на знаковниот јазик, при што **загрижува фактот што постојат вработени кои воопшто не го знаат знаковниот јазик или пак се на почетно ниво** на изучување на истиот, **иако** дел од нив веќе **подолго време се вработени** во училиштето. **Од вкупно 26 вработени на позиција наставник или воспитувач, дури 10 имаат познавање на знаковен јазик не повеќе од 3 ниво, што е недоволно за непречена интеракција и комуникација со учениците со оштетен слух;**

➤ Најголем дел од наставниот кадар наставата ја реализираат вербално, со пишување на табла или со споделување на печатени наставни материјали, кои често не се доволно јасни на учениците, што претставува сериозна пречка за усвојување на знаења и за развивање на вештини. Особено загрижувачки се изјавите на учениците дека **не добиваат квалитетно образование и се сериозно загрижени за својата иднина**, бидејќи сметаат дека имаат недоволно стекнати знаења за да го продолжат образованието на факултет или да остварат вработување, што **им создава чувство на еднаквост и обесправеност.**

ШТО ПРЕДВИДУВА КОНВЕНЦИЈАТА ЗА ПРАВАТА НА ЛИЦАТА СО ПОПРЕЧЕНОСТ

Во Преамбулата на Конвенција на ООН за правата на лицата со попреченост е наведено дека *„лицата со попреченост треба да имаат можност за активно вклучување во процесите на донесување одлуки во однос на политиките и програмите, вклучувајќи ги и оние кои директно се однесуваат на нив, признавајќи дека децата со попреченост треба во целост да ги уживаат сите човекови права и основни слободи на еднаква основа со другите деца“.*

Едно од општите начела на Конвенцијата е *„Почит за развојните способности на децата со попреченост и почит за правото на децата со попреченост за зачувување на својот идентитет“*. Во овој контекст, во членот 7 кој се однесува на Деца со попреченост е наведено: *„Државите кои ја ратификувале Конвенцијата ќе обезбедат дека децата со попреченост имаат право да ги изразат своите ставови за сите прашања кои влијаат врз нив, а на кои ќе се посвети должно внимание во согласност со нивната возраст и здрелост, и да им се обезбеди соодветна поддршка во однос на нивната попреченост и возраст со цел остварување на соодветно право.“*

Според членот 2 од Конвенцијата, *„Јазик претставува говорни и знаковни јазици и други облици на невербални јазици“*, додека член 21 кој се однесува на Слобода на изразување и мислење и пристап до информации е наведено дека

„државите кои ја ратификувале Конвенцијата ќе ги преземат сите соодветни мерки заради прифаќање и олеснување на користење на знаковниот јазик“, што е во врска со член 24 кој се однесува на Образованието каде е наведено дека „потребни се мерки за олеснување на изучување на знаковниот јазик и промовирање на лингвистичкиот идентитет на заедницата на лица со оштетен слух, а образованието на децата кои се глуви, се овозможува на најсоодветен начин, јазик и средства за комуникација, во средини кои го максимизираат академскиот и социјалниот развој.“

ПРЕПОРАКИ НА НАРОДНИОТ ПРАВОБРАНИТЕЛ

Предвид погоренаведеното, а со цел унапредување на квалитетот на воспитно-образовниот процес кој овие ученици го добиваат во наведеното училиште Народниот правобранител препорачува:

- Министерство за образование и наука да преземе мерки за системско решавање на проблемот со непознавање на знаковниот јазик од страна на наставниот кадар, на начин што познавањето на знаковниот јазик, на соодветно ниво, ќе го уреди како обигаторен услов за наставно-воспитниот кадар, согласно работното место, но и за другиот кадар вработен во училиштето, а којшто е во секојдневен контакт со учениците со оштетен слух (глуви и наглуви);
- Министерството за образование и наука во соработка со ДУЦОР „Партенија Зографски“ и претставничките организации на лицата со оштетен слух, како и други здруженијата на граѓани кои делуваат во оваа област да преземат мерки со цел обезбедување на задолжителни континуирани обуки за вработените за изучување на знаковен јазик, преку кои ќе се зајакнат и подобрат вештините на употреба на знаковниот јазик;
- ДУЦОР „Партенија Зографски“ за воспитно-наставниот кадар кој во моментот реализира настава, а не го познава или на соодветно ниво не го познава знаковниот јазик, да обезбеди сертифицирани толкувачи на знаковен јазик во наставата, со цел ефикасна и квалитетна комуникација со учениците и соодветно пренесување на наставните содржини;
- Од страна на компетентни лица – сертифицирани толкувачи на знаковен јазик, редовно да се врши евалуација на нивото на познавањето на знаковниот јазик од страна на наставно-воспитниот кадар, за да се утврди евентуалната потреба од дополнителни, напредни и поспецифични обуки за изучување на знаковниот јазик во одредена научна област;
- Да се преземат мерки за модернизирање на начинот на реализација на наставните и воннаставните активности во училиштето, преку вклучување на современи наставни средства, помагала и друга технологија која ќе биде во полза на стекнување на квалитетни знаења и

вештини, а кои на младите со оштетен слух ќе им овозможат продолжување на образованието или вработување.

Народниот правобранител потенцира дека посветено и континуирано го следи инклузивното образование на учениците со попреченост, и очекува во најскоро време да биде донесен новиот Закон за средното образование кој ќе го уреди ова прашање за учениците со попреченост, вклучително и за учениците со оштетен слух, а кои следат или ќе следат настава во рамки на редовните средни училишта.

Имајќи ги предвид горенаведените констатирани состојби, а со оглед на нашите заложби за ефективна и ефикасна инклузија, **Народниот правобранител очекува најитно да се преземат мерки по горенаведените препораки**, со што ќе се создадат услови ДУЦОР „Партенија Зографски“, кој согласно новиот Закон за средното образование ќе треба да се трансформира во Ресурсен училишен центар, да обезбеди квалитетна поддршка на редовните средни училишта во кои ќе бидат вклучени учениците со оштетен слух.